

Una llar oculta al cor de Palma

La Casa de Família és un alberg on resideixen 170 persones · Els residents expliquen un passat, un present i, alguns, les seves idees de futur

Pseudònim: Botalmur · 05/2018

“L’altre dia passejava pel carrer, tranquil·la, i de cop m’atura un home: Eh, tu, a mi, m’has salvat la vida”. “No vaig saber com reaccionar”, sentència Antònia Bestard al seu despatx. Amb humilitat diu que sí i capeja: “Convertir les desgràcies que la gent pateix tota sola en alguna cosa més positiva és la meva feina”. Ella és la coordinadora de l’alberg de la Casa de Família i la directora adjunta. Duu 23 anys al centre, “què ja en són!”, però no li sap greu que sigui dilluns i tampoc haver de tornar de vacances perquè quan ho fa “va a cuidar-se dels seus”, conta na *Tonyi*. Així és com la coneixen allà; com en Sunday, na Margarita, en Francisco, n’Agustín, en Sergio o en Güiza, persones que amb el seu testimoni arribaran a una confluència. També com la coneix aquell home que tants de cops va estar a punt de suïcidar-se, però que se’n va sortir i avui té una vida totalment normalitzada. Aquests són els testimonis d’alguns dels residents de la família més nombrosa de Palma i a qui —segons la coordinadora— “hem de tornar la dignitat que han perdut”.

A la Casa de Família hi conviuen 170 persones (149 homes i 41 dones) i hi ha una llista d’espera brutal. És un alberg que pertany a la Fundació Social la Sapiència, la qual està gestionada per l’Institut Mallorquí d’Afers Socials (IMAS) del Consell de Mallorca. El centre està dividit en dos programes: Acollida Residencial (AR) i Acollida i Inserció Social (AIS). El primer acull persones de forma permanent perquè es considera que no tenen opció a la reinserció. Per una altra banda, AIS acull de forma temporal a persones en situació o risc d’exclusió social que sí es podrien reinserir.

Les veus de la Casa de Família

“La vida és gradual, tu veus la gent i aquesta és impacient. Molt. Tot ho volen fer ràpid. El que ells no saben és que el temps és savi, no podem dir-li ni fer-li res. És incontrolable. El temps és l’únic que dicta l’hora d’arribada de les coses”, ho conta en Sunday (AR) assegut a una butaca mentre llegeix un diari del 2005. No obstant això, quan aplicam les seves paraules a la situació d’en Francisco Ballester —un dels entrevistats—, potser puguem corroborar aquella frase que diu que, independentment de les circumstàncies, “l’experiència fa l’home”. En Sunday té 45 anys, darrere les seves ulleres velles mostra una mirada que explica moltes coses, però la seva forma de vestir fa caure en contradiccions quan es vol desxifrar qui és només mirant-lo dels peus al cap. És esvelt i molt estilós. En Sunday parla anglès i una mica d’espanyol. No recorda gaire bé quan va emigrar de Nigèria a Espanya, “creu que entre el 2009 i 2010”. Exposa la seva situació: “Bevia i fumava molt fins que em van detectar una cirrosi. Vaig haver d’estar ingressat a l’hospital tres mesos, llavors em van dur al centre”. La darrera vegada que va parlar amb el seu fill fou a l’hospital i per telèfon. Diu que “l’enyora,

però que no sabia com fer-li saber”. Però quan en Sunday deixa les lamentacions a part assegura que “té una estrella a dins que el protegirà de per vida” perquè, aferrant-se a la seva declaració inicial, entén que “el destí és incontrolable i que, per això, no hem de impacientar-nos per res”. La protecció que li atorga viure a la Casa de Família és que no viu al món que hi ha més enllà de les parets que tanquen el centre, el qual és racista, intolerant i viciós: “Aquí no es pot fumar ni beure, la gent és respectuosa i no rebutgen a ningú en funció de la seva ètnia”.

Na Raquel Heredia és dinamitzadora de temps lliure, té 26 anys i fa feina al centre. Diu sospirant, perquè entén que és una condició circumstancial, que “establir una conversa amb ells pot ser molt complicat” ja que a molts “els costa molt ser coherents”. “Hi ha cops que parles amb ells i et conten anècdotes extraordinàries, coses que ningú creuria. Però un dia ho investigues i tot allò que semblava una farsa és totalment cert. Aleshores, t’adones un cop més que fas feina amb gent única”, assenyala la treballadora il·lusionada. Posa el cas de Sergio Rodríguez: “Ell em deia que havia estat periodista de guerra i fotògraf professional i, com és normal, jo al principi no m’ho creia”.

Sergio Rodríguez, mentre aboca aigua als tassons d’un dels menjadors, explica: “Vaig participar a tres guerres i era fotògraf eròtic”. Les conseqüències d’unes circumstàncies vitals han fet que Rodríguez, avui, en condició d’ancià, sigui a la Casa de Família. “Eh, difícilment podríem estar en millors condicions”, sentència l’exfotògraf. És una d’aquelles persones a qui els costa establir una conversa. Llevat d’això, ens fa entendre que “mentre pugui col·laborar per millorar la família, seguirà fent-ho”.

Just devora del menjador on en Rodríguez explicava un passat difícil de creure, però tant cert com que l’aigua banya, hi ha una gran vidriera. Na *Tonyi* mira cap a baix, des del primer pis, i senyala un home dret que es troba al pati central de la Casa de Família. És alt, prim, negre i sembla una mica desorientat. “Ell és N’Arcadio Álvarez”, diu la coordinadora (el seu nom real està protegit per un pseudònim perquè l’entrevistat es troba sota una tutela). “Si algú et digués que fou mundialment reconegut per la seva música, t’ho creuries? No, no? Doncs, sí. Fou un dels discjòqueis més famosos dels seixanta i dels setanta”. El resident en qüestió es troba sota una tutela, cosa que impossibilita l’aparició del seu nom al reportatge. N’Álvarez té 48 anys, fou alcohòlic i pateix la síndrome de *Korsakov*. Els qui pateixen aquesta malaltia perden la noció del temps i de l’espai de forma freqüent, això es deu a una degeneració de les neurones i l’alcoholisme n’és la causa. Raquel Heredia, pel que fa a N’Arcadio i la seva malaltia, explica: “Al principi es perdia molt sovint perquè no sabia com tornar al centre, però gràcies a un recurs de la Creu Roja anomenat Unitat Mòbil d’Emergència Social (UMES), el qual en part es dedica a cercar –sobretot per als vespres— aquella gent que no es val per sí mateixa i s’ha perdut, el trobàvem”. L’exdiscjòquei pertany al programa d’Acollida Residencial i també té dificultats per establir una conversa amb fluïdesa, tot i això, conta, pel que fa la seva estada al centre –al qual no recorda gaire bé quant temps hi duu—, que “ajuda amb el que pot” i que per “coses de la vida avui viu a l’alberg de la Casa de Família”.

Arcadio Álvarez ho conta al pati assegut a una cadira. Són les 12 hores i s'atraca una senyora molt ben vestida que li recorda que "en mitja horeta els serveixen el dinar". Ell s'aixeca, ella s'asseu, mira la llibreta i diu: "Jo sempre tenc temps per parlar amb gent agradable". Es diu Margarita Hermida, pertany al servei d'AR, té 50 anys i en fa dos que viu a la Casa de Família. "Fa tres anys vaig sofrir un ictus que em va canviar la vida radicalment, ho he passat força malament, però avui em consider una persona feliç". D'altra banda, fa sis mesos vaig patir una sobredosi de liti i vaig estar ingressada a la UCI de Son Llätzer", explica Hermida. Són episodis dramàtics i transcendents que forgen els ànims d'una persona. Però aquella senyora tan ben vestida ho veu amb uns ulls diferents: "Tot a la vida s'ha de basar en una il·lusió perquè d'il·lusions una viu". Explica que en tres setmanes es casa la seva germana i ho està esperant amb moltes ganes: "Li he preparat un regal que fliparà". Encara ha de demanar hora a la perruqueria i no sap com es vestirà, però el que sap es que ella vol viure així: tenint il·lusions per al futur. Margarita Hermida vol fer un viatge "en poder", però el vol fer "tota sola" perquè "no troba la persona adequada" i, fent referència a la seva nova idea d'entendre la vida, està "molt il·lusionada", i això, segons ella, és una font de felicitat. Quan parla de la vida a la Casa de Família diu que "la convivència a vegades és difícil, però que amb l'ajuda dels monitors, a qui estima molt, tot es resol".

Al centre, després de dinar la gent sol fer sesta, però els que no en fan, miren la televisió, llegeixen o col·laboren a tallers i altres activitats. Són les 16 hores i es respira un ambient de pau i tranquil·litat, l'alberg té una atmosfera digna d'un hotel de cinc estrelles. Sortint d'un portal apareix un home baix i amb un somriure d'orella a orella. Ell és en Francisco Ballester, o com ell es presenta: "*Paco, pa' comer y pa' reír, per no pa pagar*". En Ballester acaba de sortir d'un taller en el què preparaven la Fira d'Abril. És l'únic dels residents entrevistats que pertany al programa d'AIS, això implica que la seva estada al centre té data de caducitat. Paco duu 10 mesos a l'alberg, té 52 anys i és discapacitat intel·lectual, com el seu germà que va morir l'any passat. Explica que "des dels 12 anys fins als 51 ha hagut de fer-se càrrec d'ell i això ha suposat que no hagi pogut treballar ni casar-se". En Paco Ballester vol que quedi una cosa ben clara: "Aquí som una gran família. Si algun dia algú està trist l'ajudam i si hem de plorar tots dos, ploram tots dos". L'entrevistat explica que "allà tothom l'estima" i que "ningú vol que parteixi". En Francisco Ballester assenyala, pel que fa la seva economia, que "en condició de prejubilat està cobrant una paga de 128 euros mensuals" i que, com a l'alberg té totes les necessitats cobertes, "tot és per a ell". Assegura que "no empra aquests doblers per a res, però quan ho fa els comparteix amb aquells i aquelles a qui els té estima, com a aquella senyora", diu senyalant una dona que es troba a devers set metres més enfora. Nom Natalia Ruiz, està asseguda a la fresca i sosté un bastó mentre completa un *sudoku*:

Natalia: Què dius tu?

Paco: Què et tenc estima! —diu rient—.

Ballester es dirigeix cap a l'entrevistador: "Si ara jo, a ella, li digués que deix el centre, mira el que em respondria".

Paco: Sh! Sh! Escolta'm, demà me'n vaig d'aquí!

Natalia: No diguis dois, Paco!

Aleshores, en *Paquito* comença a riure.

Una de les treballadores socials explica, setmanes després, que en Francisco Ballester va haver de deixar el centre perquè la plaça que s'havia sol·licitat per a ell a Amadip Esment havia quedat lliure. L'entitat on en Paco es va traslladar treballa per la qualitat de vida i igualtat d'oportunitats de persones amb discapacitat intel·lectual. Tot i això, ella no es lamenta perquè diu que quan va rebre la notícia "estava ben content".

Hi ha persones amb casos molt diferents, des de problemes mentals, físics o ambdós a qüestions de drogodependència o alcoholisme. Qui roman a la Casa de Família té absolutament prohibit el consum a l'interior del centre i el fet d'entrar havent begut o consumit és motiu de penalització. Cal destacar que la majoria de interns ja no són consumidors.

L'alcohol és la causa principal per la qual la gent està sota el programa d'Acollida Residencial. "El problema de l'alcohol és que tot ho va deteriorant. Ho vas perdent tot poc a poc, la família, la feina, els amics, i no te n'adones fins que arriba un dia en què et trobes sense res", conta n'Agustín Berrocal al pati. Està acabant una partida de dòmino amb un col·lega. Té 52 anys i una mirada que, com la d'en Sunday, explica moltes coses. Té una cicatriu marcada al nas i duu una gorra vermella que el protegeix del sol primaveral d'abril. En Berrocal va entrar a la Casa de Família fa vuit anys per "desintoxicació de l'alcohol". "Durant sis anys vaig estar vivint al carrer i avui sóc aquí, jugant al dòmino al sol. Seria difícil demanar res més", conta l'entrevistat. Fa èmfasi en el fet que "l'alberg no és com els altres" i que "com per totes bandes hi ha normes. Al carrer també hi ha normes ben estrictes", diu n'Agustín Berrocal amb saviesa. "Però aquí tot funciona diferent, la violència no té cabuda a la Casa de Família. Qui té un comportament violent se'n ha d'anar", sentència l'entrevistat.

Sembla que tots els testimonis arriben a una confluència: els interns entenen l'alberg com una gran família. Hi ha unes normes establertes per uns coordinadors que fan una funció directiva i moderadora. Totes les veus de l'alberg saben que aquí viuen tranquils, el respecte hi és, però també els conflictes, els quals són, com a qualsevol forma de convivència, inevitables.

La història de Güiza Delgado ho corrobora. Té 63 anys, arribà a Mallorca al 2003 i fa 12 anys va perdre la seva esposa. A dia d'avui ja no té cap familiar a la illa. Té pèrdues de memòria i a sobre és miop. Cal destacar la importància de la seva miopia perquè al darrer alberg on va romandre li van robar les ulleres, cosa que fa que valori més el lloc on viu. Ha viscut sense veure pràcticament res una llarga temporada. "No hi veia bé, em marejava i acabava sense saber on era", assenyala l'entrevistat, lamentant-ho. Però fa

una setmana na *Tonyi* li va comprar unes ulleres i en Güiza diu, ara, que “veu la vida com ha de ser”. La coordinadora sobre la reacció d’en Delgado quan es va posar les ulleres noves, explica, amb els ulls ben oberts, que “es va posar tan content que la va omplir de petons i abraçades” i que, segons ella, “això no té preu”.

La Casa de Família és l’únic alberg d’Espanya on es pot romandre sense dia de sortida. S’ha de tenir en compte que d’aquest “luxe” només gaudeixen els membres d’AR. Els d’AIS, com en Francisco Ballester, poden viure-hi fins que se’ls troba una altra opció que és, generalment, la més encertada.

L’exclusió social

Segons la Fundació Foessa: “Tres de cada 10 Balears es troba en risc d’exclusió social”. Aquest fenomen és una realitat que passa desapercibuda; només la tenim present quan, segons Antònia Bestard, “molesta”. És a dir, quan per exemple anam a treure doblers per comprar un mòbil nou i ens trobam qualcú dormint a un caixer. Un 70% dels pacients que romanen a la Casa de Família pateixen malalties mentals, això passa perquè no hi ha llocs suficients als psiquiàtrics. És fonamental crear consciència perquè com aquestes 170 persones que viuen “sota un sostre digne”, també n’hi ha que viuen al carrer. La coordinadora planteja una pregunta que és objecte de reflexió: “Com pot una persona que viu al carrer i té càncer fer front als efectes de la quimioteràpia? Com aquesta pregunta se’n podrien formular una infinitat. Pel que fa l’exclusió social, tot s’hauria d’enfocar en base a un objectiu, el qual s’aconseguiria educant a la societat, creant consciència i fent entendre que formar part d’aquest col·lectiu invisibilitzat no és una decisió que un pren mentre berena.